

BREU ANÀLISI DELS COGNOMS DE LES CARTES-POBLES DEL S. XIII DEL BAIX, ALT MAESTRAT I PORTS DE MORELLA

Manuel GARCIA GRAU i Glòria CANDELA i GONZÁLVEZ

Introducció: Aquest treball és una continuació d'un altre estudi al voltant dels cognoms de procedència presentat al xivè Col·loqui d'Onomàstica celebrat a Alacant a l'Abril del 89. Per raó de l'espai, prou reduït, ens limitarem a cercar i analitzar sols els cognoms de procedència. El següent estudi que ara presentem el continua i el complementa, ja que l'anàlisi més pormenoritzada de les Cartes-Pobles ens ajuda a corroborar l'anterior conclusió, és a dir, la procedència majoritària de repobladors catalans a aquelles zones abans indicades (Baix i Alt Maestrat i Ports de Morella).

L'ús dels cognoms al segle XIII veiem que no apareix generalitzat ni regularitzat. Estem en una època en constant evolució i en un període de formació, en què sols eren les famílies amb rang de noblesa les que es transmetien el cognom establert per raons de patrimoni. Entre la gent que acompanyava els senyors feudals en les esmentades repoblacions hom nota certes vacil·lacions a l'hora de ser transcrit per part de l'escrivent, notari... a les Cartes-Pobles. Normalment els cognoms procedents d'antropònims fan referència al nom del pare, però també podem veure exemples com «Bernat Arnaldi» que, si en un principi s'hauria de traduir, pensem com «Bernat, fill d'Arnau» queda simplement anotat com a «Bernat Arnau».

Mirant altres sectors de cognoms podem establir una petita sèrie de subagrupacions que ens permeten de veure un altre origen dels cognoms que no siga els procedents d'antropònims com: GUITART i també GUITARD), ERMENGOU, PETRO NARBO, DEN JAGME, JOHANNIS, SANCTI GUILLERMI.

Així, és clar que tots els cognoms són procedents de llinatges, però alhora poden ser també procedents d'oficis, entre els quals els més nombrosos són aquells que tenen com a referents treballs artesanals: MERCER, TALLAFERRE, FORNER, BALLESTER, VINADER, ADOBADOR, FUSTER, MOLINERII; procedents del status de vida: PELEGRINI, MAGISTER; procedents del món de la vegetació OLZINA, POME, LAURE; procedents de característiques físiques: GRAS, FRESQUET, CAP DE FERRE, RULL, RUBEI; procedents de noms d'animals: COLUMBI, RENART, CONIL, CERDA, COLUMBA i COLOM; irònics: LLENGUAIXUTA; i de procedència —incloem en aquest apartat els cognoms amb el DE al davant pertanyents a les Cartes-Pobles dels Ports de Morella, no analitzats en el treball anterior—: CATALANO, CASTELLANI, DESPALLARGUES, DEUDI, ARAGONENSII, RUBI, RIPOLL, GARRIGA, VALS, OLZINA, EXIVERT, SPANO, ALAMAN, DARNAS, GALCERAN, DODEM, MORELL, TARRAGO, BARBERA, DE AGULLONI, DE MORES, DE PANERS, DE BARBARAN, DE CALVERA, DE SOGUES, DE BEARN, DE LISON, DE BOCONA, DE

VAL. També observem una dèbil tendència a fer cognoms compostos: DOMPNA RAMA, CAP DE FERRE, LLENGUAIXUTA, TALLAFERRE, SANXO DEL QUANIZAR.

Buidatge

BAIX MAESTRAT

BENICARLÓ. (CP del 14-juny-1236, transcr. al BSCC 1923, IV, 181-183).

Petro Serrat; Arnaldi Rogerio; Bernardí Francia; Thomas Garridelli; Guillelmus Vitalis (notari de Tortosa).

CERVERA (DE LA FRONTERA) (8-X-1235) (BSCC 1947, vol. XIII, 389-390).

Arnaldi Catalano; Bernardi Girberti; Bartolomei Anguiraii; Raimundi Castellani.

CARRASCAL. (CP 17-abril-1238) (BSCC 1968, XIII 234).

Bernardi Guasch; Guigno; Martini Eneguiz; Guillelmi Ruffa.

ROSELL. (CP 17-juliol-1237) (ARXIU MUNICIPAL de Rosell)

Guillelmi Pelega; Petro Solerio; Guillelmi Gras; Arnaldi Despallargues; Raymundi Deudi.

SANT MATEU. (CP, Segona, 24-IX-1274) (BSCC 1983, LIX, 83-86)

Pere Galia; A. Mercer; Berenguer Tallaferre; G. Fornellis; A. Forner; P. Columbi; Franciscus Segarra; A. Balaguer; Berenguer Roy; Focences Vaquerius; Berenguer Guitart; B. Renart (Rector); Salvador Rubei; Arnal Ermengou.

VINARÒS. (29-IX-1241) (trascr. a «Història de Vinaròs», BORRÀS JARQUE, Vinaròs 1983)

Grinyo Ballester.

PENISCOLA (28-I-1250) (Arxiu Hist. Nacional, llibre c, full 542)

Arnaldi Vinader; Arnal Puynet; Raymundi Fresquet; Johani Aragonensii; Benedicto Petro Narbo; Arnaldus Cap de Ferre; Petrus Cornelii (Testimoni); Ferrer den Jagme; Dominico Adobador; Bernat Fuster; Petri Garriga; Bernat Rubi; Berengarius Llenguaiuxuta; Petri Ripoll.

POLPÍS (CP 15-II-1287, BSCC 1948, XXIV, 65-66)

Petri Ciurana; Raimundi Gineriu; Guillelmi Vals.

XIVERT (CP 28-IV-1234) (BSCC 1933, XIV, 169-173)

Petri Company (jurat); Bernardi Gisberti; Guillelmi Moragues; G. Gandelli; Guillelmi Molinerii (notari públic d'Alcalà).

ALCALÀ DE XIVERT (CP 3-I-1250) (Arxiu Municipal).

Petro Rull; Bernat Conil; Arnaldi Redon; Balaguer Almenara.

ALT MAESTRAT

VILANOVA D'ALCOLEA. (CP 13-II-1245, BSCC 1982, LVIII, 93-94).

Petri Pelagii (frater); Gaso (frater); Petri Eximenez (frater); Loppo Martiniz

(preceptor); Martiniz Rodriuguç (frater); Petri Martiniç (frater); Petri Olzina; Petri Johannis ("); G. Soler; Johannis Solerii.

COVES D'AVINROMA (CP 11-XI-1281; BSCC 1930, XI 284-286).

Mateu Huguet; Pero Comin; Berenguer Comin; Pero Revert; Johan Exivert; Bertholi Verdu; Johan Guitart; Raimundi Badal; Berengarius Spano; Johan Cerda.

CULLA. (CP 23-III-1244; BSCC 1930, II, 36-39)

Guillelmi Berenguer; Petri Roig (testium)

ATZANETA. (CP 8-I-1272) (BSCC 1920, I, 122-124).

Guillermi Columba; Galcerandi Alaman.

TÍRIG. (CP 13-IX-1245; BSCC XI, 1930, 293-296)

Galiani; Guillermi Guitard; Petri Sancii.

BENASSAL (CP 3-gener-1239; Arxiu Municipal de Benassal)

Johannes de Dompna Rama (Quisionari de Morella)

VISTABELLA (CP 3-abril-1239; BSCC 1931, XII, 132-134).

Guillermi Colom; Dominico Sancii Guillermi; Petrus Galceran; Arnaldi Pellegrini; Dominico Forner; Guillelmi Miron.

ELS PORTS DE MORELLA

En aquest apartat tractem també —com ja hem indicat a la introducció— els cognoms de procedència.

VILAFRANCA DEL CID (CP 7-II-1239; BSCC)

Berengarius Centelles; Martinus Ponson.

BALLESTAR (CP 9-III-1278; BSCC)

Petro Donde; Bernardi Riera; Petro Riera; Petro Morell; Bernardi Magister; Johanni Tarrago; Joanni Campana; Guillermi Serra; Arnaldi Martin; Arnaldi Barberá; Berengari de Agulloni; Balagario de Mores.

MOLA ESCABOÇA (CP 3-II-1237; BSCC 1933, XIV, 172-173)

Matheo de Paners.

VILANOVA (CP 3-II-1237) (BSCC 1933, XIV, 174-175)

Arnaldi de Barbaran

SRANYANA, ALABOR, PERAROLA (CCPP 7-VII-1233; BSCC 1933, XIV, 198-201)

Bernardus de Calvera

VALLIBONA (CP 14-XI-1233; BSCC 1932, XIII, 291-294).

Vital de Sogues; Benedet de Bearn.

BOIXAR I FREDES (CP 15-III-1236, AHN, llibre B, 1126; BSCC 1920, I, 58-59)

Dominico Berenguer (poblador); Bernardus Rey; Michael de Lison (alcaide

de Morella); Joannes de Dompna Rama; Sancius de Val; Raimundi Aguilera; Bernardi Aguilera; G. Tolta; Arnaldi Pome; Arsendi Laure.

CATÍ (CP 25-I-1239; BSCC 1929, x, 85)

Raimundi de Bocona

CASTELLFORT (CP 8-VIII-1237)

Ferrer Segarra.

FORCALL (CP 6-V-1246; BSCC 1934, XVI, 86-87)

Raimundi de Agulloni; Dominico Sanxo del Quanizar.

Conclusió: A l'estudi presentat al xivè Col·loqui celebrat a Alacant véiem que la majoritària procedència de repobladors estava vinculada a les terres catalanes pertanyents a les comarques Nord-Occidentals (Urgell, Segarra, El Tarraconès, Ribagorça, Pallars Jussà, Ribera d'Ebre) encara que en trobàvem un reduït nombre de les Comarques Centrals i Orientals (Rosselló, Osona, Vallés Occidental i l'Anoia). Aquesta anàlisi la veiem complementada per la present comunicació, ja que després d'estudiar els 126 *cognoms* que quedaven per buidar —excepte els de les Cartes— Pobles dels Ports de Morella, els quals afegim —podem reafirmar la procedència de repobladors catalans a les terres anomenades amb el percentatge següent:

94% de cognoms procedents de llinatge català
front a

6% de cognoms procedents de llinatge forani

(tot exceptuant quatre cognoms, la procedència dels quals desconeixem: Anguirari, Guigno, Eneguiz, Ruffa)

Així, doncs, observem que en el procés repoblador no hem de parlar sols del paper fonamental de la noblesa que acompanyava Jaume I, sinó que no menys important fou l'aportació a les noves terres de gent «sense història» que reben propietats a les localitats on varen instal·lar-se, i o bé s'hi quedaren o continuaren camí envers altres contrades. Aquestes gents, sense cap mena de dubte, tenien un cognom procedent de llinatge català.

Dins de l'interessant i complicat estudi del procés repoblador a les terres valencianes, oferim una petita mostra del mateix, sempre oberta a possibles rectificacions i obligades ampliacions.

Abreviatures

CP = Carta-Pobla

BSCC = Butlletí de la «Societat Castellonenca de Cultura»

AHN = Arxiu Històric Nacional

AMR = Arxiu Municipal de Rosell

AMAX = Arxiu Municipal d'Alcalà de Xivert.

(Continua a la pàg. 103)